

Koditon maailmankansalainen

Silja Vuorikuru: *Aino Kallas. Maailman sydämessä*. SKS 2017.

Aino Kallas (s. Krohn, 1878–1956) syntyi ja kuoli Suomessa, mutta oli suurimman osan elämänsä virolainen. Hän julkaisi runoja, novelleja, romaaneja ja näytelmiä, lisäksi hän kirjoitti virolaisesta kirjallisuudesta ja kirjailijoista. Kallaksen tuotantoa tutkitaan, luetaan ja julkaistaan edelleen sekä käännettään yhä uusille kielille.

Kallaksen tuotantoa on tutkittu useissa väitöskirjoissa, lisäksi Kallaksen päiväkirjat on julkaistu. Materiaalia siis on, mutta varsinaista elämäkertaa ei muutamista yrityksistä huolimatta ole aikaisemmin kirjoitettu. Silja Vuorikuru on perehtynyt huolellisesti kohteeseensa jo ennen elämäkerran kirjoittamista, sillä hän on tarkastellut Kallaksen tuotantoa väitöskirjassaan *Kauneudentemppelin ovella. Aino Kallaksen tuotanto ja raamatullinen subteksti* (2012).

Aino Kallaksen elämänvaiheet

Aino Julia Maria Krohn syntyi 2.8.1878. Hänen isänsä Julius

Krohn oli kansanrunouden- ja kielentutkija sekä runoilija ja innokas fennomaani. Aionon äiti Minna oli Juliuksen toinen vaimo. Ensimmäisen vaimonsa Emman kanssa Julius Krohnilla oli kolme lasta, Kaarle, Ilmari ja Helmi. Sisaruspuoltensa lisäksi Ainolla oli nuorempi täyssisar Aune.

Vuorikurun mukaan vanhemmat lapset eivät oikein hyväksyneet isän uutta vaimoa, mutta suhtautuivat lämpimästi pieniin sisarpuoliin ja erityisesti Aino oli koko perheen lemmikki. Aino kirjoitti jo lapsena tarinoita ja laati omia lehtiä, ehkä niin tekivät myös hänen sisarensa Helmi ja Aune, joista molemmista tuli kirjailijoita ja suomentajia.

Koko perheeseen vaikutti suuresti isä-Juliuksen hukkumiskuolema vuonna 1888. Kaarle jatkoi isänsä työtä kansanperinteen ja suomen kielen parissa, Ilmarista tuli säveltäjä ja musiikkitieteilijä.

Aino avioitui vuonna 1900 virolaisen kansanperinteen tutkijan Oskar Kallaksen kanssa. Salakihlaus solmittiin vain muutaman päivän tuttavuuden jälkeen ja avioliitto noin vuoden kuluttua tutustumisesta. Osa sukulaisista, erityisesti Helmi-sisaren kanssa avioitunut E. N. Setälä, paheksui kovasti fennomaani-isän tyttären liittoa ulkomaalaisen kanssa. Pariskunta muutti aluksi Pietariin, jossa Oskar Kallas työskenteli opettajana. Myöhemmin he asuivat Tartossa, jossa Aino Kallas alkoi ottaa osaa kirjallisten piirien toimintaan. Oskar Kallas toimi Viron lähettiläänä muutaman vuoden Helsingissä ja sen jälkeen pitkään Lontoossa. Perheeseen syntyi nopeassa tahdissa viisi lasta, joista yksi kuoli aivan pienenä.

Toisen maailmansodan jälkeen Viro menetti itsenäisyytensä ja Aino ja Oskar Kallas pakenivat Ruotsiin, jossa Oskar kuoli vuonna 1946. Aino Kallas muutti Suomeen vuonna 1953 saatuaan takaisin Suomen kansalaisuuden. Hän kuoli Helsingissä vuonna 1956.

Ei-kenenkään maan asukas

Elämäkerta etenee perinteiseen tapaan kronologisesti. Myös Kallaksen tuotanto on vahvasti mukana elämänvaiheiden käsittelyssä.

Isän yllättävä kuolema oli kymmenvuotiaalle tytölle hirvittävä kokemus, joka vaikutti koko hänen elämäänsä ja näkyi hänen tuotantonsa. Kallas kirjoitti paljon isän menettämisestä, orpoudesta, hukkumisesta ja merestä.

Julius Krohn oli julkaissut runoja nimimerkillä Suonio, ja hänen tyttärensä julkaisi oman esikoisrunokokoelmansa *Lauluja ja balladeja* vuonna 1897 nimellä Aino Suonio. Vuorikurun mukaan 19-vuotias Aino oli aikanaan nuorin suomalainen esikoisteoksensa julkaissut nainen.

Monia Kallaksen teoksia on luettu ja tulkittu elämäkerrallisten seikkojen läpi. Erityisen omaelämäkerrallisina pidetään romaanit *Kirsti* (1902) ja *Katinka Rabe* (1920). *Kirsti* sisälsi sekä isän kuoleman että onnetoman avioliiton kuvausta. Kaarle-veli vaati käsikirjoituksen muokkaamista ja henkilökohtaisilta vaikuttavien kohtien muuttamista, joten nuori Aino teki runsaasti muutoksia, jotka etäännyttivät tekstiä todellisuudesta. *Katinka Rabe* kytkeytyy monia yksityiskohtia myöten kirjailijan lapsuuteen ja nuoruuteen, mukana on myös isän kuoleman lapsen näkökulmasta.

Kallas menetti Suomen kansalaisuuden avioiduttuaan virolaismiehen kanssa. Suomeksi kirjoitaneen Kallaksen kirjat ilmestyivät kuitenkin ensimmäiseksi Suomessa, ja Kallasta loukkasi, ettei häntä pidetty Suomessa suomalaisena kirjailijana. Tämä näkyi erityisesti apurahahakujen yhteydessä, jossa joskus sanottiin suoraankin, ettei apurahaa myönnetty, koska hakija ei ollut suomalainen. Oskar Kallaksen suurlähettiläsaikana Aionon ei varakkaana diplomaatinrouvana katsottu tarvitsevan apurahaa, vaikka todellisuudessa lähettilään palkka ei vastannut tältä odotetun elämäntavan kuluja.

Krohnin suvun piirissä tunnettu

krohnilaisuus, jonka Vuorikurukin usein mainitsee, merkitsi vaellushalua ja eräänlaista lupaa olla erityinen. Aino Kallakselle se merkitsi myös juurettomuutta ja kaipuuta aina sinne, josta oli poissa.

Aino Kallas ja Eino Leino

Aino Kallaksen elämästä puhuttaessa yleensä varsin nopeasti nousee esille Kallaksen ja Eino Leinon suhde, jota myös Vuorikuru käsittelee.

Kallas ja Leino olivat lähes samanikäisiä, he olivat arvioineet toistensa teoksia, mutta eivät juuri tunteneet toisiaan ennen vuotta 1916. Vuorikurun mukaan Kallas arvosti suuresti Leinon kirjallista tuotantoa, mutta kauhisteli tähän alkoholinhuuruista elämäntapaa. He tutustuivat toisiinsa Aino Actén illalliskutsuilla Helsingissä, ja siitä alkoivat tapaamiset, jotka syvenivät rakkaussuhteeksi. Läheisilleen Kallas kertoi pysyvänsä Helsingissä, koska tarvitsi kirjoitusrauhaa.

Kallaksen palattua Tarttoon suhde jatkui kirjeenvaihtona ja tapaamisina Kallaksen käydessä Helsingissä. Leinon lennokkaat kirjeet Kallakselle on julkaistu myöhemmin. Syksyllä 1917 Oskar Kallas sai tietää suhteesta ja oli raivoissaan. Aino Kallaksen ja Eino Leinon tapaamiset eivät kuitenkaan enää olleet yhtä herkkiä kuin alussa. Kirjeissään Leino oli runollinen trubaduuri, todellisessa elämässä hän oli Aino Kallaksen porvarillisuutta ivaileva boheemi, joka saattoi tulla tapaamiseen juovuksissa.

Marraskuussa 1918 Kallas matkusti jälleen Helsinkiin, jossa Leino oli yllättäen joutunut sairaalaan. Poliittinen tilanne oli hankala, eikä Kallaksen ollut helppoa päästä lähemmään Virostä. Hänelle järjestettiin kuitenkin väärät paperit, joilla hän matkusti Helsinkiin, ei tietenkään tapaamaan Leinoa, vaan sukulaisia.

Suhde jatkui, vaikka Oskarin lisäksi myös sisarukset ja ystävät paheksuivat tilannetta. Vuorikuru kertoo, että Kaarle Krohn kävi jopa tapaamassa Leinoa ja vaa-

ti tätä joko lopettamaan suhteen tai avioitumaan Aion kanssa. Päiväkirjassaan Aino Kallas pohdii avioeron mahdollisuutta, mutta myös suhteen lopettamista. Oskar oli joka tapauksessa tiukasti sitä mieltä, että mahdollisessa erossa lapset jäisivät hänelle. Vuorikuru toteaa, että diplomaatinrouvan – Oskar oli tuolloin Viron lähettiläänä Helsingissä – ja alkoholi-soituneen runoilijan elämässä oli loppujen lopuksi kovin vähän yhteistä. Aino Kallas ei ehkä ollut varma itsestään, mutta myös Leino pitkitti ratkaisua.

Kallasten avioliitto jatkui kaikesta huolimatta ja tapaamiset Leinon kanssa päättyivät. Keväällä 1921 Aino Kallas teki kahden kuukauden ulkomaanmatkan. Syksyllä 1921 Leino avioitui yllättäen pankkivirkailija Hanna Laitisen kanssa. Liitto ei ollut vakaa, vaan asumu-sero alkoi lähes välittömästi. Vuorikurun mukaan tapahtumaa pidettiin kirjallisuuspiireissä huvittavana farssina, mutta Kallas koki sen loukkauksena.

Vuonna 1926 Kallas oli kirjalliselisellä kiertueella Yhdysvalloissa, kun hän sai Helmi-sisarensa kirjeessä tiedon Leinon kuolemas-ta. Hän purki päiväkirjaan ja ystävättären kirjeisiin tuskaa, jota ei sopinut näyttää julkisesti. Vielä myöhemmin hän kirjoitti päiväkirjojihinsa Leinosta suurena rakautenaan.

Monissa Kallaksen teoksissa on nähty tämän rakkaussuh-tteen jälkiä ja niitä on tulkittu suhteen kautta. Vuorikuru toteaa, että kielletyn rakkauden teemoja Kallaksen tuotannossa on ollut nähtävissä jo aikaisemminkin. Lisäksi Vuorikuru nostaa esille Kallaksen vaikutuksen Leinoon.

Virolainen Aino Kallas

Aino ja Oskar Kallas asuivat avio-liittonsa ensimmäiset vuodet Pietarissa, josta he muuttivat Tarttoon. Virossa Oskar tunnettiin tiedemiehenä ja vironmielisenä aktiivina, minkä vuoksi pelkästään Suomessa julkaissut Aino Kallas tunnettiin Virossa kirjailijana

jo perheen muuttaessa Tarttoon. Pietarissa Aino Kallas oli eristäytynyt, Virossa hän alkoi tutustua paikallisiin kirjailijoihin ja järjestää kirjallisia illanviettoja.

Vuorikurun mukaan Kallaksen kirjailijakuva on hyvin erilainen Suomessa ja Virossa. Eri kirjoja pidetään tärkeinä ja keskeisinä ja niitä myös luetaan eri tavoin. Virossa Leinokaan ei ole ollut Kallaksen tuotannon tulkinnan painolastina samalla tavoin kuin Suomessa.

Kallasta arvostetaan Virossa suomalais-virolaisena kirjailijana, joka tarttui merkittäviin virolaisaiheisiin. Perinteisten kertomusten lisäksi hän kirjoitti tärkeistä historiallisista aiheista, myös esimerkiksi hänen Lydia Koidula -elämäkertansa pidetään merkittävänä kirjailijakuvan uudistajana. Kallas oli taiteilijaryhmä Noor-Eestin aktiivi, ainoita naisia miesvaltaisen ryhmän keskiössä. Neuvosto-Viron aikana Kallas luettiin tärkeisiin virolaisiin näytelmäkirjailijoihin.

Vaikka Kallas kirjoitti suomeksi, virolaisaiheet tekstit käännettiin viroksi melko nopeasti. Englannissa asuessaan Kallas esitteli oman tuotantonsa lisäksi virolaista kirjallisuutta ja historiaa. Kallaksen ensimmäinen englanniksi julkaistu teos oli virolaisaiheinen ja alaotsikoltaankin Viroon viittaava novellikokoelma *The White Ship. Estonian Tales*.

Suhtautuminen Kallakseen ei Virossa kuitenkaan ollut yksiselitteisen positiivista. Tietyt virolaisaiheet koettiin hankaliksi nuoren suomalaisnaisen käsittelemänä. Erityisesti Lontoon aikana Kallasta moitittiin puolisonsa aseman hyväksikäytöstä, siitä, että hän diplomaatin puolisona korosti omaa kirjailijuuttaan muiden virolaisten kirjailijoiden kustannuksella. Kuulu-luisa kuva Kallaksesta hoviasussa strutsinsulkineen herätti köyhässä Virossa pahennusta ja suorastaan pienen skandaalin.

Huolellista tutkimusta

Vuorikuru on tehnyt tarkkaa työtä ja elämäkerta on huolellisesti laadittu. Viitteet on koottu kirjan loppuun, joten ne eivät katkaise lukemista, kirjan voikin lukea lähes romaaniin tapaan. Viitteitten ja lähdeluettelon lisäksi lopussa on henkilöhakemisto, joka elämäkertoissa on aina kiinnostava. Kirjan kuvat on koottu kahteen kuvaliitteeseen. Kuvia olisi voinut olla enemmänkin. Lisäksi kaipasin tiivistettyä ajallista listausta Kallaksen elämän merkkitapahtumista.

Kirjoittaja kertoo tekstin alussa ja lopussa hiukan myös kirjan syn-tyvaiheista ja väitöskirjatyön aikaisesta arkistotyöstä, johon kuului myös kadonneeksi luullun käsikirjoituksen löytyminen. Kirjeiden ja päiväkirjojen avulla päästään lähelle Kallaksen omaa kokemusta tai ainakin tapoja, joilla hän itse halusi tulkita kokemuksiaan.

Vuorikuru toteaa Kallaksen näyttäytyvän vahvana ja itsekeskeisenäkin taiteilijana eikä ymmärrä, että Kallas jätti leikkikäiset lapsensa kuukausien ajaksi hoitajalle kirjoitustyönsä takia. Itse en olisi näin ehdoton. Nykyajan äiti voi lähteä aamulla kotoa kirjoituspöytänsä ääreen ja tulla illalla takaisin, Kallaksen elinaikana se olisi ollut melko mahdotonta. Miespuolinen kirjailija olisi ehkä löytänyt mahdollisuuden kirjoittaa, vaikka perheessä oli pieniä lapsia, mutta kotona oleva pienten lasten äiti tuskin olisi saanut minkäänlais-ta kirjoitusrauhaa.

Kallaksen päiväkirjat on julkaistu ja hänen elämänvaiheitaan on käsitelty melko lailla hänen tuotantonsa käsittelevien tutkimusten yhteydessä. Silti tämä elämäkerta puolustaa paikkaansa ja on arvokas lisä Kallas-tutkimukseen. Se on mielenkiintoista luettavaa, vaikka tuntisikin Kallaksen elämänvaiheita ennestään.

MERJA LEPPÄLAHTI

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tietokirjailija.